

GERONTOLOŠKO IZRAZJE

PREPREČEVANJE TRPINČENJA STAREJŠIH LJUDI

angleško: *prevention of elder maltreatment, prevention of elder abuse, prevention of violence against the elderly*

nemško: *Misshandlungprävention von älteren Menschen, Prävention der Gewalt gegen alte Menschen*

Preprečevanje trpinčenja starejših ljudi obsega spoznanja o možnostih in metodah preprečevanja pojavov, ko druga oseba hote ali nehoče povzroči trpljenje starejšemu človeku.

Pojem preprečevanje trpinčenja starejših ljudi **izhaja iz žrtve** in je osredotočen na možnosti, da žrtev sploh ne postane ali da je njeno trpljenje čim manjše. Pozornost na človeka, ki zaradi nasilja ali zanemarjanja trpi, usmeri miselni proces v človekovih možganih v solidarnost in empatijo z njim, v reševanje njegovega trpljenja z ustrezno pomočjo in v njegovo opolnomočenje, da tudi sam preprečuje svoje trpljenje. Zato je izraz preprečevanje trpinčenja najprimernejši za strokovno rabo. Prav zaradi spoznanja, da pozornost na žrtev učinkoviteje preprečuje nasilje kakor pozornost na storilca ali na sam pojav, se ta pojem zadnje čase pogosteje pojavlja v strokovni literaturi. V strokovni rabi pa je še več drugih izrazov.

Zloraba starejših je splošen izraz, ki – enako kakor trpinčenje starejših – vključuje vse oblike in načine nehumanega ravnanja s starimi ljudmi. Šibka stran izraza zloraba je, da vsebuje brezosebni poudarek na »zli rabi« v povezavi s starejšimi ljudmi, kar pomensko zavaja v predmetno mišljenje. Predmete rabi- mo in uporabljamo, človek pa je vedno – naj je

še tako onemogel in odvisen – osebni subjekt, s katerim sodelujemo, smo v sožitju, mu pomagamo, zanj skrbimo ipd. Izraz zloraba pelje torej v možganski miselni proces razosebljanja starejšega človeka, prav to pa je antropološka osnova za zlorabo.

Trpinčenje starejših se deli v dve veji: nasilje nad starejšimi in zanemarjanje starejših.

Nasilje nad starejšimi obsega vse oblike aktivnih dejanj, s katerimi nekdo starejšemu človeku iz kakršnegakoli vzroka ali povoda povzroča trpljenje. To so zlasti:

- telesno ali fizično nasilje,
- besedno ali verbalno nasilje,
- ekonomsko nasilje ali zloraba starostnikovega imetja proti njegovi volji ali proti njegovim interesom,
- spolno nasilje.

Nasilje nad starejšimi delimo tudi na:

- **institucionalno nasilje**, ki se dogaja v ustanovah, v katerih se stari ljudje zdravijo ali se nahajajo v oskrbi – dnevni ali nočni, začasni ali trajni;
- **domače nasilje** – dogaja se na lastnem domu, povzročitelji so človekovi najbližji;
- **nasilje na ulici in drugo nasilje** – pri njem gre večinoma za ekonomsko nasilje, ko nasilneži iztrgajo staremu človeku torbico ali zahtevajo od njega denar, pogosto je tudi nasilje prodajalcev po hišah, ki z zvitimi razlogi dosežejo, da jim starejši človek odpre stanovanje, nato pa ga s pretkanimi manipulacijami pripravijo do tega, da kupi nepotreben izdelek ali da daruje za »dobrodelni namen«.

Sama beseda nasilje usmerja našo pozornost (in možganske procese) na povzročitelja, ki izvaja *silo* nad drugim, od tu pa v njegovo

kaznovanje – torej nasilje nad nasilnežem. Pri celostnem preprečevanju trpinčenja starejših ljudi je potrebna tudi zakonita represija nad nasilneži, toda brez pozornosti na trpinčeno žrtev in na razvijanje uspešnih metod za njeno opolnomočenje je preganjanje storilcev pomanjkljivo. Tisti, ki povzročajo trpljenje starejšim ljudem nehote, potrebujejo učinkovito pomoč, da se jim to ne bo zgodilo, glede tistih, ki to delajo vede in hote, pa, žal, velja spoznanje, da so kriminalci vedno pred preganjalci.

Zanemarjanje starejših obsega vse pojave, ko bi nekdo moral in mogel zadovoljiti neko potrebo starega človeka, ki je sam ne more, pa tega iz kateregakoli vzroka ne stori. Najhujše oblike zanemarjanja so tedaj, ko onemoglemu staremu človeku nihče ne pomaga opraviti sedem osnovnih vsakodnevnih dejavnosti: vstati, se obleči, opraviti higieno, se gibati, izločati, se hraniti in uživati zdravila ter biti v človeškem stiku.

Raziskovalni podatki govorijo, da se okrog tri četrtine nasilja nad starejšimi zgodi **v domačem okolju**. Naše izkušnje pri več kakor desetletnem delu z družinskimi oskrbovalci kažejo, da je v družinah večina besednega in telesnega nasilja nad starajočimi se svojci **nehotnega**. Oskrbovanje onemoglega človeka je ena od zahtevnejših – obenem pa pomembnejših – življenjskih nalog. Dviganje pri negi lahko oskrbovalcu povzroči telesne okvare, zlasti na hrbtenici in trebušnih mišicah, ki so med drugim pomembne tudi za varovanje zdrave hrbtenice in za zadrževanje vode. Te poškodbe preprečujemo tako, da se oskrbovalec nauči negovalnih tehnik pri dviganju, obračanju, preoblačenju ipd. ter da z ustreznimi vajami utrjuje svoje trebušne in hrbtne mišice ter mišice medeničnega dna. Vsaj tako zahtevno kakor dviganje je pri oskrbovanju komuniciranje z oskrbovancem, zlasti ko je zaradi boleznih socialno neprijeten in težaven. V tem primeru lahko oskrbovalcem popustijo živci,

da izrečejo grde besede ali storijo telesno nasilje nad onemoglim svojcem. Nehoteno nasilje jih pogosto zelo bremeni še potem, ko je njihov svojec že pokojni. To nasilje preprečujemo zlasti z razbremenilno pomočjo družinskim oskrbovalcem, z njihovim usposabljanjem za lažje in boljše oskrbovanje ter z njihovim medsebojnim povezovanjem, da si izmenjujejo izkušnje pri oskrbovanju.

Tudi **v ustanovah za trajno namestitev** starostno onemoglih ljudi je verjetno velik del nasilja in zanemarjanja nezaveden in nehoten. Omenimo tri pogoste primere.

- 1. Hranjenje.** Če star človek ne more sam piti, bo kronično dehidriran, kar povzroča infekcije. Če negovalec nima časa, da bi mu mirno narezal meso, krompir, sadje in drugo hrano na koščke, ki jih lahko je, bo večino hrane pustil, češ da je sit.
- 2. Gibanje.** Če po kapi ali zlomu kolka ne bo dovolj vadil gibanja, ampak bo ostajal v postelji, ne bo več shodil, četudi bi lahko. Če polpokretnega ne dajemo vsak dan na voziček, bo postal hitro povsem nepokreten. Če nepokretnega redno ne obračamo v postelji, bo trpel zaradi preležanin.
- 3. Večposteljna soba.** Za večino starih ljudi po naših domovih je hudo nasilje, da morajo živeti s tujim človekom, ki ima povsem drugačne navade. Ljudje smo danes od otroštva navajeni na avtonomijo in intimnost svoje sobe, zato je enoposteljna soba v domu za stare ljudi v Evropi osnovni standard, ne pa nadstandard, ki ga je deležna manjšina in je posebej doplačljiv. Seveda je to enoposteljna soba v kombinaciji z dnevno sobo, ki nudi različne možnosti druženja.

Poleg navedenih strokovnih pojmov so za preprečevanje trpinčenja starejših ljudi pomembni tudi pojmi, ki označujejo družbene vidike, zlasti diskriminacija starejših, izključenost, izolacija in staromrznost (angl. ageism).

J. Ramovš